

İnsan haqları azadlıq və məsuliyyət kontekstində müdafiə olunur. Məlum olduğu kimi, dünya xalqlarının milli ideyası aşağıdakı komponentlərdən ibarətdir:

1. Demokratiya;
2. Azadlıq;
3. İnsan haqları.

İstənilən dövlət və xalq müasir qloballaşan dünyada təcrid olunmuş vəziyyətdə yaşaya və inkişaf edə bilməz. Demokratiyanın təmin edilməsində maddi tələbatların əsas rol oynadığını nəzərə alsaq, qeyd edilməlidir ki, dünyada maddi sərvətlər, resurslar bərabər paylanmadığından dövlətlər arasında iqtisadi əlaqələrin və dövlətlərə münasibətlərin yaradılması zəruridir. Politoloq Elşən Nəsimov yazır: "Bu amillərlə yanaşı, dünyada baş verən və eləcə də, Yer kürəsinin bütün sakinlərinin təbii hüquq və azadlıqlarına mənfi təsirlər göstərən ümumi proseslər-terror dalğalarının geniş yayılması, cinayətkar qrupların narkotik vasitələrinin biznesi və silah qaçaqmalçılığı, adam oğurluğu və başqa dövlətlərə satılması, kütləvi qırğınlarla nəticələnə biləcək global müharibələr təhlükəsi, ümumbəşəri mövcudluğa son qoya bilmək imkanlarına malik silahların mövcudluğu, ölümlə nəticələnən xəstəliklərin geniş yayılması, Yer kürəsində ekoloji tarazlığın kəskin pozulması, təbii fəlakətlər, global istiləşmə, atmosferin korrupsiyası ilə insan həyatına təsir göstərən amillərin və digər belə xarakterli problemlərin həlli məqsədilə qərarların qəbul edilməsində və icrasında dünya dövlətləri, xalqları birlikdə təşkilatlanmaq və ümumi güclərini səfərbər etmək məcburiyyətində qalırlar".

- xarici əlaqələr hesabına daxili iqtisadiyyatın inkişafına;
- elmi-texniki nailiyyətlərin mənimlənməsinə;
- insanların maddi tələbatlarının tam ödənilməsinə;
- vətəndaşların beynəlxalq ələmə inteqrasiyasına;
- başqa dövlətlərlə birgə insan hüquq və azadlıqlarının pozulmasının qarşısının alınmasına;
- regional layihələrin reallaşdırılması ilə dövlətin mövqeyinin beynəlxalq ələmə gücləndirilməsinə və iqtisadi gəlirlərin artırılması ilə ölkə vətəndaşlarının sosial-ri-fah halının yüksəldilməsinə və digər əhəmiyyətli məsələlərinin həllinə əsaslanaraq həyata keçirilir.

2008-ci il oktyabrın 15-də keçirilmiş prezident seçkiləri ölkəmizin Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulmuş demokratik cəmiyyət quruculuğu yolu ilə dönmədən irəlilədiyinə daha bir sübut oldu. Xalqın böyük əksəriyyətinin iradəsilə yenidən beş il müddətinə Prezident seçilmiş İlham Əliyev oktyabrın 24-də keçirilən andiçmə mərasimindəki nitqində son illərdə Azərbaycanda qazanılmış böyük uğurları ümumiləşdirməklə yanaşı, gələcək dövrdə sosial inkişafa, xalqın hüquq və azadlıqlarının genişləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilməsinin, siyasi sistemin təkmilləşdirilməsinin, bütün inkişaf etmiş ölkələrdə əldə edilmiş müsbət təcrübənin ölkəmizdə tətbiq olunmasının zəruriliyini vurğulamışdır.

İnsanın hüquq və azadlıqları konstitusiyada təsbit olunmuşdur. Bu baxımdan da, hüquq və azadlıqlar dövlətin təbiətini müəyyənləşdirir. Hakimiyyət üzərində nəzarət vasitəsidir, demokratik rejimin və hüquqi dövlətin əsas əlamətidir. Hüquqi dövlətin əsas əlamətlərindən biri kimi hüquq və

etmək hüququ da öz əksini tapmışdır. Bunun üçün müvafiq qanunlar da qəbul edilmişdir.

Müraciət etmək hüququ vətəndaşın dövlət və ictimai xarakterli məsələlərin həllində şəxsi təşəbbüskarlığını inkişafını həyata keçirir. AR Konstitusiyasının 57-ci maddəsində AR vətəndaşlarının dövlət orqanlarına şəxsən müraciət etmək, fərdi və kollektiv yazılı müraciətlər göndərmək, dövlət orqanlarının, vəzifəli şəxslərin və s. fəaliyyətini tənqid etmək hüququ təsbit olunmuş, tənqiddə görə (təhqir, böhtan istisna olmaqla) tənqid etmək qəti qadağan edilmişdir.

Bir sözlə, Əsas Qanunda təsbit olunmuş insan hüquqları idarəçiliyin əsası və dövlətçiliyin idealıdır. Azərbaycanın hüquqi-demokratik dövləti insan ləyaqətini, onların azadlıq və bərabərliyini, şəxsiyyətin özünəməxsusluğunun, iradə azadlığını qoruyur.

Fəlsəfə elmləri doktoru Qərib Allahverdiyev yazır: "Qeyd olunan mürəkkəb və genişmiqyaslı vəzifələrin uğurlu həlli sosial-fəlsəfi tədqiqatlar sahəsində də vaxtı çatmış problemlərin araşdırılmasını təkidlə tələb edir. Söhbət, hər şeydən əvvəl, cəmiyyət həyatının bütün tərəflərində gedən real proseslərin bütün dolğunluğu və hərtərəfliyi ilə obyektiv elmi təhlilini verməkdən, onların səmərəliliyinin artırılmasını və sürətlənməsini stimullaşdıran şərtləri və amilləri aşkara çıxarmaqdan gedir. Belə problemlər sırasında azadlığın elmi fəlsəfi konsepsiyasının yaradılması xüsusi önəm kəsb edir. Bu, onunla şərtlənir ki, cəmiyyətdə baş verən sosial, iqtisadi, siyasi, mənəvi və sair dəyişiklikləri adekvat anlamaq üçün, onların yaradıcısı olan insanın mahiyyətini hərtərəfli dərk etmək tələb olunur. Bu isə, azadlığın

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu**

KIVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

Demokratiya, insan hüquqları və azadlıq

lar". Müəllifin fikrincə, bununla yanaşı, demokratik elementlərin təmin edilməsində mühüm rol oynayan elm və təhsil mübadiləsinə həyata keçirmək, cinayətkarların tranzitinin qarşısını almaq, elmin nailiyyətlərinə birgə yiyələnmək, ümumdünya iqtisadiyyatında, səhiyyədə texnologiyaların tətbiqini birgə mənimləmək, ayrı-ayrı xalqların mədəniyyətini və incəsənətini, tarixini öyrənmək, dünya sirlərinə bələd olmaq məqsədilə də dövlətlər arasında əlaqələrin yaradılması zəruridir.

Məhz həmin prinsiplərdən çıxış edərək, dövlətlər müvafiq xarici siyasət həyata keçirirlər. Müasir dövrdə Azərbaycan Respublikası dünyanın tərkib hissəsi olaraq, zamanın tələblərinə uyğun xarici siyasət yeridir. Azərbaycanın xarici siyasəti regional və global səviyyədə tarazlaşdırılmış prinsiplərlə, beynəlxalq normalara müvafiq olaraq, demokratiyanın tərkib elementlərinin təmin edilməsi məqsədilə, Azərbaycan xalqının və dövlətinin milli təhlükəsizliyinin qorunmasına:

- dövlətin ərazi bütövlüyünün təmin edilməsinə və işğala məruz qalmış ölkə vətəndaşlarının hüquqlarının bərpasına;
- daxili ictimai-siyasi sabitliyin təmin edilməsinə;

azadlıqlar: dövlətin və onun orqanlarının fəaliyyəti və təşkilində demokratiyanın bilavasitə və müxtəlif nümayəndəli formalarında iştirak etmək səlahiyyətidir.

Hüquq və azadlıqlar vətəndaşın siyasi proseslərdə fəal iştirakını təmin edir, vətəndaş, cəmiyyəti və hüquqi dövlət arasındakı əlaqələrin möhkəmləndirilməsi üçün şərait yaradır. Hüquq və azadlıqlar içərisində vətəndaşların cəmiyyətin və dövlətin siyasi həyatında və idarə olunmasında iştirak etmək hüququ əsas yer tutur. Dövlətin idarə olunmasında vətəndaşın iştirakı seçkilər, referendumlar, habelə, qanunverici, icra və məhkəmə hakimiyyətində iştirak etmək vasitəsilə həyata keçirilir.

Dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ dövlət və onun vətəndaşı arasında qarşılıqlı münasibətlərin əsas prinsiplərdən biridir. Konstitusiyanın 54-cü maddəsində vətəndaşların cəmiyyətin və dövlətin siyasi həyatında mənasız iştirak etmək hüququ təsbit olunmuş, onların dövlətə qarşı qi-yama və ya dövlət çevrilişinə müstəqil müqavimət göstərmək hüququ da müəyyən edilmişdir. 55-ci maddədə vətəndaşların dövlətin idarə olunmasında, bilavasitə və ya nümayəndələri vasitəsilə iştirak etmək, dövlət orqanlarında qulluq

dərindən və hərtərəfli araşdırılmasından kənarda qeyri-mümkündür. Məhz azadlıq sosial subyektin başlıca seçiyəsi olmaqla, ictimai fəaliyyətin özülünü və mənbəyini təşkil edir. Nəzərdə tutulmalıdır ki, demokratikləşmə, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu dövründə azadlıq öz inkişafında yeni keyfiyyət mərhələsinə daxil olur, onun mahiyyəti dərinləşir, məzmunu və miqyasları sürətlə genişlənir. Buna müvafiq olaraq, ictimai fəaliyyətin bütün sahələrində azadlığın rolu və təsir dairəsi artır. Azad seçim, qərar qəbul etmə və onu müstəqil həyata keçirmək sosial subyektlərin yüksək yaradıcı fəallığının və güclü mənəvi potensialının dolğun reallaşmasının zəruri şərtinə çevrilir. Buradan aydın olur ki, azadlıq problemini obyektiv və hərtərəfli təhlil etmək, onun araşdırılmasına mühüm töhfələr vermiş klassik fəlsəfi irsə arxalanmaqla müasir sosial reallığın yaratdığı yeni cəhətləri və meyilləri dərinləndirərək, ümumiləşdirmək sosial fəlsəfənin qarşısında duran ən aktual vəzifələrdəndir. Bu araşdırmanın elmi və praktiki zəruriliyi aşağıdakı səbəblərdən irəli gəlir".

Müəllifin fikrincə, hər şeydən əvvəl, qeyd olunmalıdır ki, ümumbəşəri universal dəyərlər sisteminə xüsusi yer tutan azadlıq, ümumi

və mücərrəd məzmunu malik olmayıb, konkret-tarixi seçiyə daşır, onun mahiyyəti və məzmunu, reallaşması miqyası, mövcud ictimai quruluşun xarakteri və inkişaf səviyyəsi ilə şərtlənir. Yaşadığımız açıq, demokratik cəmiyyətə keçid dövründə bütöv kimi götürülən ictimai həyatın bütün tərəflərində baş verən əsaslı transformasiya prosesləri, totalitarizmin qətiyyətlə aradan qaldırılması, köhnə ictimai strukturların ləğv edilməsi və sosial həyatın təşkilinin yeni formalarının tətbiqi miqyasının genişlənməsi insanların müxtəlif sahələrdə real azadlıqlarının inkişafında yeni yeni üfüqlər açır.

Müasir Azərbaycan dövlətinin yeritdiyi uzunmüddətli düşünülmüş səmərəli xarici siyasəti, dünya birliyi ölkələrinə getdikcə daha möhkəm inteqrasiya olunma xətti buna əlverişli beynəlxalq təminat yaratmaqla yanaşı, azadlığın reallaşmasında dünya təcrübəsindən səmərəli bəhrələnmək, onu xalqımızın və regionun tarixi, milli özünəməxsusluqları və xüsusiyyətləri ilə düzgün əlaqələndirməyi tələb edir. Bu vəzifənin uğurlu həlli müvafiq elmi axtarıların intensivləşməsinə zərurət yaradır.

Digər tərəfdən, marksist fəlsəfə uzun müddət azadlığın nəzəri mənalandırılmasında və onun praktiki

reallaşmasında ciddi deformasiyalara və əyintilərə yol vermişdi ki, bu, müxtəlif tarixi dövrlərdə görkəmli mütəfəkkirlərin azadlığa dair irəli sürdüyü dərin elmi müddəaları ilə ziddiyyət təşkil etməklə, insanların azadlıq haqqında təsəvvürlərinin bəsitləşməsi təhlükəsi törətmişdir. Onları aradan qaldırmaq, azadlığın elmi-fəlsəfi konsepsiyasını özünün tam hüquqluluğu ilə bərpa etməklə və ona müasir dövrün xarakterindən və tələblərindən irəli gələn elmi dəqiqləşmələr və konkretləşmələr etmək son dərəcə vacibdir.

Sonra göstərilməlidir ki, azadlıq, sadəcə, xeyirxah ideya, xoş niyyət və ideal olmayıb, həm də insanların gündəlik həyatında daim əldə rəhbər tutduqları konkret fəaliyyət prinsipidir. Buna görə də, onların azadlıq haqqında bilikləri nə qədər adekvat olarsa, azad fəaliyyət göstərmək əzmi, onu həyata keçirməyə yönələn fəallıq dərəcəsi də, bir o qədər yüksək olar. Həm də, nəzərdə tutulmalıdır ki, azadlıq öz təbiəti və mürəkkəbliyi üzündən son dərəcə çətin anlaşılan, qeyri-müəyyən xarakter daşıyan, buna görə də, ən çox dolaşıqlar yaradan anlayışlardandır.

Vahid ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru